

Eräs 3. p:n possessiivisuffiksin viittaussuhde

Viittaako ilman persoonapronominin genetiiviä oleva 3. p:n suffiksi, joka liittyy infinitiiviä tai partisiippia määrittävään sanaan, vain nominaalimuodon subjektipersoonaan? Kielioppimme ja oikeakielisyysoppaamme antavat tähän kysymykseen poikkeuksetta myöntävän vastauksen. Yksimielisyys perustunee seuraavaan Setälän lauseopin kohtaan (Setälä—Sadeniemi, SKL¹³ § 85, muist. 3): »Kun suffiksi kuuluu johonkin sanaan, joka on verbin nominaalimuodon määräyksenä, niin suffiksi aina viittaa nominaalimuodon (»lauseenvastikkeeseen») persoonaan eli subjektiin. Esim. *Mies sanoi isän myyneen talonsa* [Huom.! *Mies sanoi isän myyneen hänen* (so. *miehen tai jonkun muun*) *talonsa.*] *Käske häntä korjaamaan pois tavaransa! Pojat pelkäsivät ankaruudestaan tunnettua opettajaa.*» Sääntö on likimain sama ja esimerkit varsin samantapaisia alan uusimmissakin teoksissa; ks. esim. Saarimaa, *Kielenopas*⁷ s. 244; Pulkkinen, *Asiasuomen opas*⁵ s. 144; Ikola, *Suomen kielen käsikirja* s. 176. Ainoastaan eräessä Matti Sadeniemen yleistajuudessa kirjoituksessa (Uusi Suomi 19. 3. 1966) olen havainnut huomautuksen, jonka mukaan käytäntö on tällaisissa tapauksissa horjuva. Näin todella lieneekin asian laita, vaikka yleisestä kielenkäytöstä on esiintymien harvalukuisuuden vuoksi vaikea saada kylliksi materiaalia. Toisaalta on kuitenkin ilmeistä, että kouluopetuksessa on pyritty tunnollisesti noudattamaan oppikirjojen kategorista ohjetta.

Saadakseni edes jossakin määrin selkoa tämänhetkisestä tilanteesta järjestin loka- ja marraskuun vaihteessa pienen kokeen, johon osallistui yhteensä 90 Jyväskylän yliopiston opiskelijaa.¹ Koehenkilöt jaettiin käytännön syistä kolmeen osaan siten, että A-ryhmään tulivat kuluvaan syyslukukauden puolivälissä yliopistoon otetut suomen kielen opiskelijat

(23), B-ryhmään taas viime kesänä hyväksytyt eli siis jo kaksi kuukautta kieliopin luentoja seuranneet suomen lukijat (25) sekä C-ryhmään muille kuin suomea opiskeleville tarkoitetun kirjoittamisen kurssin osanottajat (42 toisen tai kolmannen vuoden opiskelijaa). A-ryhmä sai tarkasteltavakseen seuraavat kahdeksan toisistaan poikkeavaa lauseparia, joissa parien jäsenet ovat muuten identtiset, mutta jälkimmäiseen on lisätty 3. p:n pronominin genetiivimuoto:

- I a) *Tyttö näki pojan tulevan autostaan.*
- b) *Tyttö näki pojan tulevan hänen autostaan.*
- II a) *Pekka väitti Matin olleen ystävänsä.*
- b) *Pekka väitti Matin olleen hänen ystävänsä.*
- III a) *Hän uskoo käärmeen pureen jalkaansa.*
- b) *Hän uskoo käärmeen pureen hänen jalkaansa.*
- IV a) *Kennedy pelkää onnettomuuden vaarantavan uransa.*
- b) *Kennedy pelkää onnettomuuden vaarantavan hänen uransa.*
- V a) *Isäntä käski Villen myydä autonsa.*
- b) *Isäntä käski Villen myydä hänen autonsa.*
- VI a) *Hän kertoi juuri tämän kysymyksen olevan esitelmänsä aiheena.*
- b) *Hän kertoi juuri tämän kysymyksen olevan hänen esitelmänsä aiheena.*
- VII a) *Hän luuli melun kuuluwan autostaan.*
- b) *Hän luuli melun kuuluwan hänen autostaan.*
- VIII a) *Hän ei antanut asian vaivata mieltään.*
- b) *Hän ei antanut asian vaivata hänen mieltään.*

¹ Varsinaisen koetilaisuuden järjestämisestä huolehtivat yliopiston lehtorit Sakari Vihonen ja Ilkka Savijärvi. Lehtori Vihonen avusti minua myös muun materiaalin hankinnassa.

Ryhmille B ja C nämä lauseparit esitettiin päinvastaisessa järjestyksessä (VIII—I). Lisäksi niihin tehtiin seuraavat muutokset: III esimerkissä vaihdettiin *käärme*-sanan tilalle *koira* ja IV:ssä sukunimi *Kennedy* korvattiin persoonapronominilla *hän*. Kokeen valvoja tähdensi tehtävää selostaessaan jokaiselle ryhmälle nimenomaan sitä, että possessiivisuffiksi viittasi kaikissa tapauksissa lauseen ensimmäiseen sanaan eli siis varsinaiseen subjektiin. Lyhyen johdannon jälkeen koehenkilöitä kehoitettiin kieliopin tietoja muistelematta valitsemaan (= alleviivaamaan) kustakin lauseparista se jäsen, jota he pitivät kielikorvansa mukaan oikeana ja jossa siis suffiksi selvimmän viittasi lauseen subjektiin. Mikäli vaihtoehdot tuntuivat yhtä hyviltä, oli molemmat alleviivattava. — Vastaukset käyvät ilmi alla olevista taulukoista, joissa + = persoonapronominin genetiivimuoto tarpeellinen, — = genetiivi tarpeeton, + — = molemmat vaihtoehdot hyväksyttäviä.

napronominin genetiivimuodon puuttuminen johtaa ilmeiseen väärinkäsitykseen. Tätä vaaraa ei näköjään ole pidetty yhtä suurena esimerkissä III, vaikka se ja IIIa ovat rakenteeltaan identtiset. Syynä lienee merkityssisällön erilaisuus: lauseessa *Hän uskoo käärmeen purreen jalkaansa* olisi hullunkurista ajatella suffiksin viittaavan nominaalimuodon subjektiin. Persoonapronominin genetiivi on ymmärtämisen kannalta yhdentekevä myös esimerkissä II (*Pekka väitti Matin olleen ystävänsä ~ hänen ystävänsä*), jossa suffiksi liittyy partisippiirakenteen predikaatiiviin. Subjektiin viittaava 3. p:n suffiksi on predikaatiivin yhteydessä muutenkin harvinainen; vrt. *Matti on talonmies ~ Matti on oma talonmiehensä*. — Esimerkkejä II ja III on näin ollen syytä pitää poikkeuksellisinä erikoistapauksina, joiden vuoksi pääsääntöä ei kannata muuttaa.

Mutta miten on ymmärrettävissä se, että miltei kaikki koehenkilöt ovat esimerkeistä IV a, VI, VII ja VIII valin-

A

B

C

	+	—	+ —	Yht.
I	17	2	1	20
II	9	12	1	22
III	11	11		22
IV	10	13		23
V	21	2		23
VI	2	21		23
VII	2	21		23
VIII	0	23		23

	+	—	+ —	Yht.
I	23	1	1	25
II	11	11	3	25
III _a	19	6		25
IV _a	6	19		25
V	25	0		25
VI	1	24		25
VII	1	24		25
VIII	1	24		25

	+	—	+ —	Yht.
I	31	11		42
II	37	5		42
III _a	27	15		42
IV _a	12	30		42
V	39	3		42
VI	4	37	1	42
VII	3	39		42
VIII	1	41		42

Tulokset ovat yllättävät: koehenkilöiden valtaosa on noudattanut Setälän sääntöä ainoastaan esimerkeissä I, IIIa ja V, jotka kaikki ovat kielioppien ja oikeakielisyysoppaiden suosimaa standardityyppiä (*Tyttö näki pojan tulevan hänen autostaan, Hän luuli koiran purren hänen jalkaansa, Isäntä käski Villen myydä hänen hevosesensa*). On toki myönnettävä, että juuri tällaisissa tapauksissa perso-

neet säännönvastaisen vaihtoehdon? Näissä lauseissa täytyy ilmeisesti olla jokin yhteinen piirre, jota ei esiinny edellä käsitellyissä tapauksissa. Se on havaitakseni nominaalirakenteen subjektin tarcoitteen clottomuus. Tämän vuoksi subjektiosa on leksikaaliselta merkitykseltään sellainen, että suffiksi ei yksinkertaisesti voi siihen viitata (*melulla* ei ole *autoa*, *kysymyksellä* ei ole *esitelmää* jne.).

Persoonapronominin genetiivimuotoa vailla olevan suffiksinkin tajutaan tällöin ilman muuta tarkoittavan hallitsevaa subjektia, koska muuta mahdollista kohdetta ei lauseessa ole.² Tulosten erilaisuus tapauksissa IV ja IVa (*Kennedy pelkää* — —) ~ Hän pelkää — — osoittaa, että persoonapronominin genetiivimuodon tarpeettomuus havaitaan selvimmin silloin, kun myös hallitsevana subjektina on 3. p:n pronomini. Genetiivin käyttö tuntuu tautologiselta.

Sääntö, jonka mukaan verbin nominaalimuotoa määrittävään sanaan liitetyvä 3. p:n suffiksi viittaa aina nominaalimuodon subjektiin, on esittämäni perusteella liian ahdas. Sitä olisi käsittäkseni mahdollista väljentää esim. seuraavalla lisäyksellä: Mikäli subjektiosan tarkoite ei kuitenkaan ole elollinen, persoonapronominin genetiivimuotoa vailla olevaa suffiksia voidaan käyttää viittamassa myös hallitsevaan subjektiin.

HEIKKI LESKINEN